

Індикатори державної фінансової підтримки відтворення капіталу в аграрному секторі економіки: Європейський Союз та Україна

Ефективність державного фінансування аграрного сектору економіки передбачає забезпечення позитивної динаміки його розвитку і встановлення відповідних індикаторів оцінки. Метою статті є обґрунтування пріоритетів державної фінансової підтримки відтворення капіталу в Україні в умовах євроінтеграції. За результатами порівняльного аналізу визначено тріаду ознак основних моделей державної фінансової підтримки аграрного сектору економіки за ознаками: «тип фінансової політики – мета – наслідки для ринкового середовища». Проведено аналіз динаміки і структури загальної бюджетної підтримки сільськогосподарських виробників в ЄС і в Україні. Основу загальної бюджетної підтримки в Євросоюзі складає підтримка виробників; протягом двадцятирічного періоду підтримка споживачів суттєво знизилася, майже до нульового рівня. Важливим об'єктом державної підтримки є фінансування капітальних вкладень аграріїв. Встановлено, що загальна державна підтримка суб'єктів господарювання аграрного сектору економіки в Україні є від'ємною, передусім за рахунок фінансових відносин держави з виробниками сільськогосподарської продукції, які характеризуються перевищенням сплачених податків над обсягами зворотних трансакцій із бюджету. Проте, рівень підтримки загальних послуг в аграрному секторі економіки України у процентному відношенні до ВВП майже вдвічі перевищує європейський. Порівняння обсягів виробництва з державною фінансовою підтримкою і цін на окремі продуктові групи дозволило зробити висновок про конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції відносно європейської, особливо рослинницької (кукурудза, соняшник). Головною метою фінансової політики відтворення капіталу в аграрному секторі економіки України є забезпечення його довгострокового стійкого розширеного відтворення за інтенсивним типом на інноваційній основі з врахуванням вимог інтеграції до ЄС.

Ключові слова: державна фінансова підтримка, капітал, відтворення, аграрний сектор, індикатори, Європейський Союз, Україна.

DOI: [https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-2\(84\)-81-88](https://doi.org/10.33146/2307-9878-2019-2(84)-81-88)

О.О. LEMISHKO

(National University of Life and Environmental Sciences of Ukraine, Kyiv, Ukraine)

Indicators of State Financial Support for Capital Reproduction in the Agrarian Sector of the Economy: The European Union and Ukraine

The efficiency of state financing of the agrarian sector of the economy involves ensuring the positive dynamics of its development and the establishment of appropriate indicators of assessment. The purpose of the article is to justify the priorities of state financial support for the restoration of capital in Ukraine in the context of European integration. According to the results of the comparative analysis, a triad of signs of the main models of state financial support of the agrarian sector of the economy has been determined on the basis of: "type of financial policy – the purpose – consequences for the market environment". The analysis of dynamics and structure of the total budget support of agricultural producers in the EU and in Ukraine is carried out. Its basis in the European Union is the support of producers, during the twenty years the consumer support has significantly decreased, almost to zero. An important object of state support is the financing of capital investments by farmers. It is established that the general state support of economic entities of the agrarian sector of economy in Ukraine is negative, primarily due to financial relations of the state with agricultural producers, which are characterized by excess of taxes paid on volumes of reverse transactions from budget. However, the level of support for general services in the agrarian sector of Ukraine's economy, as a percentage of GDP, is almost twice as high as the European one. Comparison of production volumes with the state

* Лемішко Олена Олександрівна, доцент кафедри фінансів Національного університету біоресурсів і природокористування України (м. Київ), кандидат економічних наук, доцент.

financial support and prices for individual product groups made it possible to conclude that the competitiveness of domestic agricultural products relative to European, especially crop (corn, sunflower). The main objective of the financial policy of reproduction of capital in the agrarian sector of the Ukrainian economy is to ensure its long-term sustainable, expanded reproduction on an intensive type on an innovative basis, taking into account the requirements of EU integration.

Keywords: state financial support, capital, reproduction, agrarian sector, indicators, European Union, Ukraine.

Постановка проблеми. В умовах поточної соціально-економічної кризи, яка загострюється проблемами зовнішньоекономічного характеру, пов'язаними з необхідністю структурної перебудови національного господарства, підвищується увага до аграрного сектора, значущість якого для економіки України протягом останнього часу зростає. З іншого боку, державна фінансова політика в аграрному секторі є недосконалою і містить масу прорахунків, зокрема: відсутність комплексних стратегічних підходів і чіткого обґрунтування пріоритетів розвитку, розпорошеність державних коштів за різноманітними програмами та окремими заходами, брак чітких критеріїв виділення державної підтримки, що призводить до нераціонального використання бюджетних коштів. Тому удосконалення питань розробки і реалізації державної фінансової політики в аграрній сфері потребує застосування системного підходу до створення відповідних інституціональних засад та інноваційних регуляторів [1, с. 116] на основі ретельного вивчення зарубіжного досвіду.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Інституціональні особливості здійснення державної фінансової підтримки аграрного сектора економіки в різних державах досліджуються багатьма вченими. І.В. Комарова зазначає, що в економічно розвинених країнах світу аграрний сектор прийнято розглядати як систему, що не здатна до саморегулювання, тому кошти державної підтримки визнаються компенсацією втраченої галузі в умовах нестабільності ринку [2, с. 145]. Дослідник акцентує увагу на тому, що більшість фінансових важелів державного регулювання аграрного сектора економіки України відповідає світовій практиці, але їм бракує системного підходу та спрямованості на кінцевий результат [3, с. 82]. Виходячи з досвіду високорозвинених країн, О.Я. Маліновська та Н.Л. Івашків також наголошують на тому, що тривала державна підтримка здатна суттєво підвищити ефективність аграрного виробництва [4, с. 207]. С.А. Навроцьким та О.М. Палюх [5, с. 90] розроблено і реалізовано алгоритм комплексної оцінки та моделювання ефективності аграрного сектора національної економіки з урахуванням впливу державного фінансування. Поділяємо думку В.В. Мартиненка, що забезпечення ефективності державного фінансування аграрного сектора національної економіки України нерозривно пов'язане з дослідженням співвідношення «ефективність фінансування – позитивна динаміка розвитку» [6, с. 107]. Тобто, ефективність державного фінансування аграрного сектора економіки передбачає забезпечення позитивної динаміки його розвитку і встановлення відповідних індикаторів оцінки.

Метою статті є обґрунтування пріоритетів державної фінансової підтримки відтворення капіталу в Україні в умовах євроінтеграції.

Виклад основного матеріалу дослідження. Агропромисловий комплекс, а особливо його аграрна сфера, є однією з найбільш затратних із точки зору фінансування галузей економіки держави, оскільки існує постійна необхідність у державній бюджетній підтримці та залученні кредитних ресурсів, особливо у період підготовки до нового сільськогосподарського сезону [7, с. 214]. Матеріально-технічна база аграрного сектора економіки впродовж останніх років є занедбаною, основний капітал – зношеним через нестачу коштів для здійснення капітальних вкладень. Існує великий сезонний розрив між вкладенням оборотного капіталу й отриманням доходів, що викликає необхідність залучення кредитних ресурсів, зумовлює високі витрати виробництва і збитковість сільськогосподарських підприємств. Їх фінансова нестійкість, низька конкурентоспроможність, висока фінансова місткість аграрної сфери загалом потребує її адекватної державної підтримки [8, с. 49], що наочно демонструє провідний світовий досвід багатьох країн світу.

Зокрема, країни Європейського Союзу, США, Японія мають довготривалий історичний досвід функціонування відповідних систем, орієнтованих на забезпечення стабільних темпів розвитку аграрного сектора і беззбитковості сільськогосподарських підприємств. Усе різноманіття підходів до державного регулювання аграрного сектора економіки, поширених у світовій практиці, можна звести до двох моделей: американської та європейської. Незважаючи на відмінності, вони спрямовані на підтримку державою актуальних завдань розвитку сільського господарства, які мають важливе значення для національних економік, на основі вдалого поєднання принципів комплексності, гнучкості і довгострокового програмування.

Американський підхід до державного регулювання ґрунтується на підтримці конкурентоспроможності аграріїв у несприятливій періоді з точки зору природно-кліматичних умов або економічної кон'юнктури [9, с. 498]. Заходами державної підтримки фермерів є: прямі й антициклічні платежі, маркетингові позики, дольова участь у заходах щодо зниження ризиків в агробізнесі (субсидії на страхування, допомога у випадку стихійного лиха, створення стабілізаційних фондів), програми кредитного забезпечення фермерів, податкові пільги. Одним із інструментом підтримки є заставні ціни, за якими фермери здають державі на зберігання свою продукцію у разі падіння цін на

Фінанси та оподаткування

сільськогосподарському ринку, що дозволяє підтримувати безперервність виробничого процесу. У разі відновлення економічної кон'юнктури виробник має право забрати свою продукцію із застави, реалізувати її за ринковими цінами і повернути державі раніше отримані кошти.

В основі європейського підходу до державного регулювання аграрного сектора економіки лежить вирішення соціальних завдань, оскільки ціни на продукти харчування в країнах ЄС вище світових. Його підґрунтям є Спільна аграрна політика (САП) (англ. *Common Agricultural Policy*), завданням якої є забезпечення: ефективності сільськогосподарського виробництва на основі інноваційних технологій та раціонального використання трудових ресурсів; сталого розвитку аграрного ринку; достатньої пропозиції продовольства; встановлення рівноважних цін, які відповідають інтересам як виробників, так і споживачів сільськогосподарської продукції. САП орієнтована також на нівелювання диференціальних особливостей аграрних ринків окремих країн ЄС через їх зближення за доходами сільськогосподарських виробників, а також підтримку рентабельності аграрного сектора на рівні інших сегментів економіки. Механізмами державного регулювання аграрного сектора економіки в ЄС є: виробничі квоти (обмеження площ посівів та щільності худоби на одиницю площі угідь); платежі прямої підтримки доходів (підтримка кредитування, дотації на голову худоби та на гектар посівів); трирівнева система цін: цільові, інтервенційні, порогові. Інтервенційні підходи до регулювання цін передбачають використання ринкових механізмів: держава закуповує надлишки сільськогосподарської продукції у разі її перевиробництва, формуючи централізовані резерви, і продає їх за умови зростання цін вище індикативного рівня. Зазначені операції здійснюють спеціально створені інтервенційні агенції.

У світовій практиці використовується низка специфічних показників оцінки державної підтримки сільського господарства, які базуються на порівнянні внутрішніх цін на продукцію сільського господарства зі світовими цінами, і розраховуються для виробників та споживачів сільгосппродукції, також використовується показник оцінки сукупної підтримки сільського господарства. Позитивне значення розриву між внутрішніми та довідковими цінами (світовими, перерахованими за курсом національної грошової одиниці) свідчить про підтримку вітчизняного виробника, негативне – про його оподаткування.

Організація економічного співробітництва та розвитку (англ. *Organisation for Economic Co-operation and Development (OECD)*) розробила показники підтримки сільського господарства, які, незважаючи на усе їх різноманіття у окремих країнах, можуть бути використані для порівняльної оцінки. Підтримка сільського господарства визначається як

річна грошова оцінка валових трансфертів держави у сільському господарстві з боку споживачів і платників податків, що впливає з політики урядів, що підтримують сільське господарство, незалежно від їхніх цілей та їх економічного впливу. Індикатор «Процентна сумарна оцінка підтримки» (% TSE) являє собою загальний обсяг перерахувань до аграрного сектора, виражений як частка ВВП. Оцінка Процентної підтримки виробників (% PSE) являє собою трансферти полісів сільськогосподарським виробникам, виміряні у воріт ферми та виражені у вигляді частки валових надходжень від ферми. Трансферти TSE складаються з трансфертів сільськогосподарським виробникам (виміряних PSE), споживачів (виміряних CSE) та підтримки загальних послуг сільськогосподарському сектору (виміряних GSSE). Трансферти, включені до PSE, складаються з ринкової цінової підтримки, бюджетних виплат, ринкової цінової підтримки, бюджетних виплат і вартості доходу, що втрачається урядом та іншими економічними агентами. Оцінка загальної підтримки (*Total Support Estimate (TSE)*) визначається як частка її суми у ВВП (англ. *Gross Domestic Product (GDP)*), оцінка підтримки виробників (англ. *Producer Support Estimate (PSE)*) – як питома вага у валових надходженнях сільськогосподарських виробників (англ. *Gross Farm Receipts (GFR)*). Показники TSE і PSE в країнах ЄС становлять відповідно 0,61 % та 18,3 % (табл. 1). Це досить високі показники з огляду на те, що в Україні вони мають від'ємні значення у розмірі (-1,77 %) і (-7,1 %), що означає, фактично, вилучення коштів із аграрного сектора до бюджету. Україна має значно більшу частку аграрного сектора у ВВП (13,7 %) проти ЄС (1,3 %) – більше, ніж у 10 разів. Питома вага зайнятих у сільському господарстві України (15,3 %) майже у 4 рази перевищує аналогічний показник по країнам ЄС (4,0 %). Коефіцієнт номінального захисту (*Nominal Protection Coefficient (NPC)*) (співвідношення між внутрішніми і світовими цінами на продовольство) в ЄС становить 1,05, в Україні – 0,92. Даний індикатор означає, що рівень цін на продовольство в країнах ЄС на 5 % перевищує світовий, в Україні – він на 8 % менше світового. Міра, яка відображає вплив як інтервенцій на ринку продукції, так і на ринок вхідних ресурсів, є коефіцієнтом ефективного захисту (*Efficiency Protection Coefficient (EPC)*).

У країнах ЄС спостерігається стабільне скорочення показника TSE протягом 1987-2017 років із 2,71 % GDP до 0,61 % GDP, а також зміна його структури: на початок періоду показник підтримки виробників становив 2,34 %, підтримки споживачів (англ. *Consumer Support Estimate (CSE)*), представлених трансфертами для споживачів від платників податків (англ. *Transfers to Consumers from Taxpayers*) – 0,12 %, підтримки загальних послуг (GSSE) – 0,23 %. Починаючи з 2006 р. до кінця аналізованого періоду показник CSE становить 0,01 %, у 2017 р. – рівень PSE 0,54 %, GSSE 0,06 %.

Показники державної підтримки аграрного сектора економіки країн ЄС та України у 2017 році

Показник	Од. виміру	ЄС	Україна
Оцінка загальної підтримки (<i>TSE</i>), у т.ч.	% <i>GDP</i>	0,61	-1,77
– оцінка підтримки виробників (<i>PSE</i>)	-«-	0,54	-1,9
– оцінка підтримки споживачів (<i>PSE</i>)	-«-	0,01	-
– оцінка підтримки загальних послуг (<i>GSSE</i>), у т.ч.	-«-	0,06	0,13
– знання та інновації	-«-	0,036	0,065
– інспектування та контроль	-«-	0,006	0,053
– інфраструктура	-«-	0,011	0,006
– маркетинг та просування	-«-	0,007	0,002
– вартість публічного володіння акціями	-«-	0	0,004
Оцінка підтримки виробників (<i>PSE</i>)	% <i>GFR</i>	18,3	-7,1
– підтримка на основі товарної продукції	-«-	3,8	-7,8
– платежі на основі використання вхідних ресурсів	-«-	2,4	0,7
– платежі на основі поточного виробництва	-«-	4	-
– платежі на основі капітального виробництва	-«-	8,05	-
– інші платежі	-«-	0,05	-
Частка аграрного сектора у ВВП	%	1,3	13,7
Зайнятість у сільському господарстві (2015)	%	4,0	15,3
Коефіцієнт номінального захисту (<i>NPC</i>)	частка од.	1,05	0,92

Джерело: побудовано автором за даними [10].

В Україні у 1995 р. показник *TSE* становив (-7,13 %), у т.ч. *PSE* (-7,93 %), *GSSE* 0,8 %. Протягом 1997-2010 років значення *TSE* було додатним із максимальним значенням на початок зазначеного періоду у розмірі 3,28 %, у т.ч. *PSE* 2,74 %, *GSSE* 0,54 %. Від'ємне значення *TSE* у 2017 році становило (-1,77 %), у т.ч. *PSE* (-1,9 %), *GSSE* 0,13 %.

Значення коефіцієнтів номінального захисту (*NPC*), (табл. 2), свідчать, що внутрішні ціни є ЄС на продовольство знаходяться на рівні світових, або перевищують їх за такими товарними групами: м'ясо – на 7 %, молоко на 1 %, яловичина і телятина – на 20 %, м'яса птиці – на 34 %, рис – на 48 %. Внутрішні ціни в Україні є більш конкурентними та нижче світових на: кукурудзу – на 4 %, м'ясо – на 15 %, соняшник – на 8 %, рафінований цукор – на 18 %. Перевищення українських цін над світовими спостерігається за м'ясом птиці – на 12 % та яйцями на 25 %.

Питома вага обсягів виробництва сільськогосподарської продукції з державною підтримкою в Україні в масштабах європейського

виробництва значно варіює за товарними групами: низька (молоко – 6,3 %, яловичина і телятина – 3,54 %, м'ясо свиней – 2,62 %, м'ясо птиці – 7,85 %, цукор – 9,39 %), середня (кукурудза – 37,44 %, м'ясо – 17,05 %, яйця – 11,66 %), висока (соняшник – 117,97 %). Експорт соняшника надає Україні значний обсяг валютних надходжень, але його неконтрольоване вирощування за умови порушення технології сівозміни, негативно позначається на якості ґрунтів (знижується вміст органічних речовин у верхньому шарі ґрунту).

Фінансове забезпечення аграрного сектору економіки в сучасних умовах є провідною функцією державного регулювання, оскільки він є стратегічно важливим для національної безпеки, проте характеризується низькою інвестиційною привабливістю. Враховуючи обмежений обсяг бюджетних ресурсів в Україні, вартість і напрями державної фінансової підтримки аграрного сектору економіки мають бути оптимізованими.

Таблиця 2

Порівняння показників обсягів виробництва сільськогосподарської продукції з державною підтримкою та коефіцієнтів номінального захисту (*NPC*) в ЄС та Україні

Вид сільськогосподарської продукції	Показник	Одиниця виміру	Європейський Союз	Україна	Частка України, %
1	2	3	4	5	6
Кукурудза	Виробництво	Кілотонна, kt	64395,8	24107,7	37,44
	<i>NPC</i>	частка од.	1,00	0,96	-
М'ясо	Виробництво	Кілотонна, kt	153100,0	26110,2	17,05
	<i>NPC</i>	частка од.	1,07	0,85	-
Молоко	Виробництво	Кілотонна, kt	164000,0	10328,6	6,30
	<i>NPC</i>	частка од.	1,01	0,75	-

1	2	3	4	5	6
Яловичина і телятина	Виробництво	Кілотонна, kt	8133,0	288,2	3,54
	<i>NPC</i>	частка од.	1,2	1,0	-
М'ясо свиней	Виробництво	Кілотонна, kt	23497,0	615,5	2,62
	<i>NPC</i>	частка од.	1,0	1,0	-
М'ясо птиці	Виробництво	Кілотонна, kt	14669,0	1152,0	7,85
	<i>NPC</i>	частка од.	1,34	1,12	-
М'ясо вівці	Виробництво	Кілотонна, kt	957,0	-	-
	<i>NPC</i>	частка од.	1,0	-	-
Яйця	Виробництво	Кілотонна, kt	7704,5	898,4	11,66
	<i>NPC</i>	частка од.	1,0	1,25	-
Соняшник	Виробництво	Кілотонна, kt	10317,0	12170,6	117,97
	<i>NPC</i>	частка од.	1,0	0,92	-
Ріс	Виробництво	Кілотонна, kt	3078,1	-	-
	<i>NPC</i>	частка од.	1,48	-	-
Соєві боби	Виробництво	Кілотонна, kt	2783,4	-	-
	<i>NPC</i>	частка од.	1,0	-	-
Рапс	Виробництво	Кілотонна, kt	21789,0	-	-
	<i>NPC</i>	частка од.	1,0	-	-
Рафінований цукор	Виробництво	Кілотонна, kt	21935,2	2059,2	9,39
	<i>NPC</i>	частка од.	1,0	0,82	-

Джерело: побудовано автором за даними [10].

Найгострішими проблемами фінансування аграрного сектору економіки України є: недостатня ефективність діяльності переважної більшості аграрних підприємств; структурні деформації у виробництві окремих видів сільськогосподарської продукції; сировинна орієнтація її експорту; диспаритет між індексами цін виробників промислової продукції та цін реалізації сільськогосподарської продукції; нераціональне використання земельних ресурсів сільськогосподарського призначення; значний моральний і фізичний знос основних засобів в аграрній економіці; недостатнє фінансування потреб розвитку сільських територій. Окреслений вище стан справ обумовлює необхідність пошуку нових шляхів державної підтримки аграрного сектору економіки на основі врахування провідного світового досвіду.

Існують різні погляди на об'єкти оптимізації бюджетної підтримки аграрного сектору. Так І.В. Комарова виділяє чотири напрямки фінансування, що доповнюють один одного: сільськогосподарське виробництво (дотації, субсидії, якість продукції), ресурсний потенціал (відтворення основного і оборотного капіталу, розвиток кредитних, лізингових та страхових відносин), аграрний ринок (фінансове регулювання, забезпечення діяльності, міжнародна інтеграція), соціальний розвиток (сільські території, соціальна сфера села, кадрове забезпечення) [11, с. 82].

В.В. Мартиненко та О.М. Палюх виділяють два напрями державного фінансового забезпечення аграрного сектору: бюджетне фінансування та державна фінансова підтримка [12, с. 227]. Поняття «фінансове забезпечення» є багатоаспектним і характеризується такими ознаками: по-перше, як процес формування фінансових ресурсів та їх

витрачання на фінансування нагальних потреб соціально-економічного розвитку аграрного сектору, його суб'єктів і територій тощо; по-друге, його головними формами є самофінансування, кредитування й державне фінансове забезпечення; по-третє, воно спрямовано на реалізацію основних стратегічних і тактичних цілей державної аграрної політики. Методами формування державного фінансового забезпечення аграрного сектору національної економіки є: акумуляція податків, зборів, інших обов'язкових платежів, стягнення штрафних санкцій, мобілізація інших надходжень до бюджету та державні позики. Бюджетне фінансування аграрного сектору економіки має такі ознаки: по-перше, є актом передачі коштів державного та місцевих бюджетів на безповоротній і безоплатній основі визначеним суб'єктам; по-друге, його форми – кошторисне фінансування, бюджетне інвестування і державні трансферти; по-третє, головна мета – покриття видатків аграрного сектору економікою з метою його фінансової підтримки державою.

Відповідно до ст. 13 Закону України «Про державну підтримку сільського господарства України» фінансова підтримка суб'єктів господарювання агропромислового комплексу здійснюється через механізм здешевлення кредитів та компенсації лізингових платежів [13]. Доцільність надання фінансової підтримки суб'єктам господарювання агропромислового комплексу в суспільстві сприймається не однозначно, оскільки трактується обтяжливою формою нецільового використання державних ресурсів, яка може спотворити дію ринкових механізмів. В.В. Мушенко акцентує увагу на тому, що міжнародними фінансово-кредитними

інституціями рекомендується в аграрному секторі економіки утриматися від застосування державної підтримки і розраховувати на те, що протягом певного часу економічно слабкі суб'єкти господарювання збанкрутують і припинять своє існування як неконкурентоспроможні, а економічно сильні – зміцніють, розширять масштаби ринків, удосконалять технології і на цьому підґрунті забезпечать стійку прибуткову діяльність [14, с. 33].

Стратегічними цілями державної фінансової політики відтворення капіталу в аграрному секторі економіки є: фінансова підтримка його інноваційного розвитку шляхом капітального інвестування у високі технологічні уклади; забезпечення фінансової участі держави в програмах страхування та кредитування сільськогосподарських виробників, у т. ч. іпотечного; створення державних фінансових резервів для регулювання цін аграрного ринку; ліквідація структурних диспропорцій відтворення капіталу за рахунок виведення з обороту деградованих природних ресурсів, морально і фізично зношених об'єктів основних засобів та впровадження технологій «зеленої» економіки і екологічно безпечного виробництва; стимулювання відтворювальних процесів на засадах державно-приватного партнерства, у т.ч. за рахунок інституту дорадництва.

Метою державної фінансової політики в аграрному секторі економіки є забезпечення рівного доступу до фінансових ресурсів товаровиробників різних організаційно-правових форм; удосконалення форм і методів бюджетної підтримки, її прозорості, прогнозованості та системності; запровадження процедур державного аудиту відповідності і ефективності використання бюджетних коштів; диверсифікація джерел фінансування суб'єктів агробізнесу, у т.ч. за рахунок фінансово-кредитної системи і фондового ринку; розвиток страхових механізмів їх захисту. Державна фінансова політика відтворення капіталу в аграрному секторі економіки реалізує функції регулювання доходів сільгоспвиробників, структури сільськогосподарського виробництва, аграрного ринку, відтворювальних пропорцій, міжгалузевих та міжгосподарських відносин, забезпечення розвитку сільських територій.

Інноваційними пріоритетами фінансової політики в аграрному секторі економіки України є: розвиток органічного виробництва за рахунок застосування інноваційних біотехнологій для нарощування внутрішнього споживання органічних продуктів та їх експорту; модернізація виробничих потужностей харчової та переробної промисловості України для виготовлення продукції, яка відповідає стандартам якості і безпечності на ринку ЄС; підтримка масового впровадження технологій та формування сировинної бази виробництва біопалива, в тому числі, шляхом збільшення площ вирощування енергетичних культур; проекти з виробництва, використання твердих, рідких видів біопалива та біогазу. Для фінансового забезпечення створення і розвитку

зазначених об'єктів доцільно залучати кошти венчурних інститутів спільного інвестування, розвивати біржовий ринок, запроваджувати фінансові та інші інструменти на ринках сільськогосподарської продукції (аграрні розписки, ф'ючерсні і форвардні контракти тощо).

Висновки. За результатами порівняльного аналізу визначено тріаду ознак основних моделей державної фінансової підтримки аграрного сектора економіки за ознаками: «тип фінансової політики – мета – наслідки для ринкового середовища»: американський – ліберальний (обмежене втручання), нівелювання несприятливих природно-кліматичних умов, підтримка конкурентоспроможності сільськогосподарських виробників; європейський – експансійний (значний обсяг бюджетної підтримки), соціальне завдання зниження цін на продукти харчування, послаблення конкурентного середовища (викривлення дії ринкових сил, складний механізм регулювання цін на сільськогосподарську продукцію, погіршення адаптаційних здатностей агровиробників до змін ринкової кон'юнктури).

Як свідчить аналіз динаміки і структури загальної бюджетної підтримки сільськогосподарських виробників в ЄС і в Україні, її основу в Євросоюзі складає підтримка виробників, протягом двадцятирічного періоду підтримка споживачів суттєво знизилася, майже до нульового рівня. Важливим об'єктом державної підтримки є фінансування капітальних вкладень аграріїв.

Загальна державна підтримка суб'єктів господарювання аграрного сектора економіки в Україні у 2017 р. є від'ємною, передусім за рахунок фінансових відносин держави з виробниками сільськогосподарської продукції, які характеризуються перевищенням сплачених податків над обсягами зворотних трансакцій із бюджету. Проте, рівень підтримки загальних послуг в аграрному секторі економіки України у процентному відношенні до ВВП майже вдвічі перевищує європейський, у т.ч. за позиціями «знання та інновації» – у 1,8 разів, «інспектування та контроль» – у 8,8 разів.

Порівняння цін на окремі продуктивні групи дозволило зробити висновок про конкурентоспроможність вітчизняної сільськогосподарської продукції відносно європейської, особливо рослинницької. Обсяг виробництва кукурудзи з державною підтримкою в Україні складає більше третини аналогічного європейського показника, а сояшника – навіть перевищує його.

Головною метою фінансової політики відтворення капіталу в аграрному секторі економіки України є забезпечення його довгострокового стійкого розширеного відтворення за інтенсивним типом на інноваційній основі з врахуванням вимог інтеграції до ЄС. Запорукою її досягнення визначено чітку ідентифікацію місії фінансової політики, стратегічних і тактичних завдань, забезпечення їх зворотного зв'язку і адаптації до змін умов внутрішнього і

Фінанси та оподаткування

зовнішнього середовища аграрного сектора економіки, врахування ризиків відтворення капіталу, апроксимацію до стандартів спільної аграрної політики ЄС.

Перспективою подальших досліджень є удосконалення біржових механізмів відтворення капіталу в аграрному секторі економіки.

4 Список використаних джерел

1. Матвієнко Р. В. Формування фінансово-кредитного механізму державного регулювання аграрного виробництва України. *Наукові записки Інституту законодавства Верховної Ради України*. 2017. № 4. С. 114-119.

2. Комарова І. В. Сучасні тенденції державної фінансової підтримки аграрного сектору країн СНД. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2014. № 1. С. 143-149.

3. Комарова І. В. Фінансові важелі державного регулювання аграрного сектору. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2013. № 1. С. 80-84.

4. Маліновська О. Я., Івашків Н. Л. Проблематика сучасної державної фінансової політики, спрямованої на розвиток аграрних підприємств. *Науковий вісник НЛТУ України*. 2013. Вип. 23.14. С. 205-210.

5. Навроцький С. А., Палюх О. М. Комплексна оцінка ефективності розвитку аграрного сектору України з урахуванням впливу державного фінансування. *Економічний часопис-XXI*. 2015. № 3-4(1). С. 88-92.

6. Мартиненко В. В. Прогнозування впливу державного фінансування на розвиток аграрного сектору економіки. *Економічний вісник. Серія: Фінанси, облік, оподаткування*. 2017. Вип. 1. С. 101-109.

7. Орленко О. В. Фінансовий механізм державної підтримки аграрного сектора України. *Таврійський науковий вісник*. 2010. Вип. 73. С. 212-217.

8. Гарасим П. М., Івашків Н. Л. Проблемні питання державної політики фінансування та підтримки діяльності аграрних підприємств західних регіонів України. *Вісник Одеського національного університету. Серія: Економіка*. 2014. Т. 19, Вип. 3(2). С. 46-50.

9. Синчак В. П., Метелева І. Д. Державна підтримка агропромислового комплексу: зарубіжний та вітчизняний досвід. *Університетські наукові записки*. 2011. № 4(40). С. 492-499.

10. OECD (2018). Producer and Consumer Support Estimates database. URL: <http://www.oecd.org/countries/ukraine/producerandconsumersupportestimatesdatabase.htm>

11. Комарова І. В. Пріоритети державної фінансової підтримки аграрного сектору України в умовах бюджетних обмежень кризового періоду. *Вісник Бердянського університету менеджменту і бізнесу*. 2015. № 2. С. 79-84.

12. Мартиненко В. В., Палюх О. М. Методологічні засади дослідження державного фінансування аграрного сектора економіки як складової його

фінансового забезпечення. *Бізнес Інформ*. 2016. № 10. С. 224-229.

13. Про державну підтримку сільського господарства України: Закон України від 24.06.2004 р. № 1877-IV. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15>

14. Мушенок В. В. Удосконалення відносин державної фінансової підтримки аграрного сектора економіки. *Міжнародний науковий журнал «Інтернаука». Серія: Юридичні науки*. 2018. № 2. С. 31-35.

4 References

1. Matvijenko, R. V. (2017). Formuvannja finansovo-kredytnogo mehanizmu derzhavnogo reguljuvannja agrarnogo vyrobnycтва Ukrainy [Formation of the financial and credit mechanism of state regulation of agrarian production in Ukraine]. *Naukovi zapysky Instytutu zakonodavstva Verhovnoi Rady Ukrainy* [Scientific notes of the Institute of Legislation of the Verkhovna Rada of Ukraine], 4, 114-119 (in Ukr.).

2. Komarova, I. V. (2014). Suchasni tendencii derzhavnoi finansovoi pidtrymky agrarnogo sektoru krain SND [Modern tendencies of state financial support to the agrarian sector of the Union of Independent States]. *Visnyk Berdjanskogo universytetu menedzhmentu i biznesu* [Herald of the Berdyansk University of Management and Business], (1), 143-149 (in Ukr.).

3. Komarova, I. V. (2013). Finansovi vazheli derzhavnogo reguljuvannja agrarnogo sektoru [Financial levers of state regulation of the agrarian sector]. *Visnyk Berdjanskogo universytetu menedzhmentu i biznesu* [Herald of the Berdyansk University of Management and Business], (1), 80-84 (in Ukr.).

4. Malinovska, O. Ja., Ivashkiv, N. L. (2013). Problematyka suchasnoi derzhavnoi finansovoi polityky, sprjamovanoi na rozvytok agrarnyh pidpryjemstv [The issue of modern state financial policy aimed at the development of agrarian enterprises]. *Naukovyj visnyk NLTU Ukrainy* [Scientific herald of NLTU of Ukraine], (23.14), 205-210 (in Ukr.).

5. Navrockyj, S. A., Paljuh, O. M. (2015). Kompleksna ocinka efektyvnosti rozvytku agrarnogo sektoru Ukrainy z urahuvannjam vplyvu derzhavnogo finansuvannja [Comprehensive evaluation of the development of the agrarian sector of Ukraine in terms of the impact of state funding]. *Ekonomichnyj chasopys-XXI* [Economic Annals - XXI], 3-4(1), 88-92 (in Ukr.).

6. Martynenko, V. V. (2017). Prognozuvannja vplyvu derzhavnogo finansuvannja na rozvytok agrarnogo sektoru ekonomiky [Forecasting the impact of state funding on the development of the agrarian sector of the economy]. *Ekonomichnyj visnyk. Serija: Finansy, oblik, opodatkuvannja* [Economic Herald. Series: Finance, Accounting, Taxation], (1), 101-109 (in Ukr.).

7. Orlenko, O. V. (2010). Finansovij mehanizm derzhavnoi pidtrymky agrarnogo sektora Ukrainy [Financial mechanism of state support of the agrarian sector of Ukraine]. *Tavrijs'kyj naukovyj visnyk* [Taurian Scientific Bulletin], (73), 212-217 (in Ukr.).

8. Garasym, P. M., Ivashkiv, N. L. (2014). Problemni pytannja derzhavnoi polityky finansuvannja ta pidtrymky dijalnosti agrarnyh pidpryjemstv zahidnyh regioniv Ukrainy [Problematic issues of the state policy of financing and support of the activity of agrarian enterprises of the western regions of Ukraine]. *Visnyk Odeskogo nacionalnogo universytetu. Serija: Ekonomika* [Bulletin of the Odessa National University. Series: Economics], (19-3(2)), 46-50 (in Ukr.).
9. Synchak, V. P., Mjetjeljeva, I. D. (2011). Derzhavna pidtrymka agropromyslovogo kompleksu: zarubizhnyj ta vitchyznjanyj dosvid [State support for the agro-industrial complex: foreign and domestic experience]. *Universytetski naukovy zapysky* [University Scientific Notes], 4(40), 492-499 (in Ukr.).
10. OECD (2018). Producer and Consumer Support Estimates database. URL: <http://www.oecd.org/countries/ukraine/producerandconsumersupportestimatesdatabase.htm>
11. Komarova, I. V. (2015). Priorityty derzhavnoi finansovoi pidtrymky agrarnogo sektoru Ukrainy v umovah bjudzhetnyh obmezhen kryzovogo periodu [Priorities of the state financial support to the agrarian sector of Ukraine under the budget constraints of the crisis period]. *Visnyk Berdjanskogo universytetu menedzhmentu i biznesu* [Herald of the Berdyansk University of Management and Business], (2), 79-84 (in Ukr.).
12. Martynenko, V. V., Paljuh, O. M. (2016). Metodologichni zasady doslidzhennja derzhavnogo finansuvannja agrarnogo sektora ekonomiky jak skladovoi jogo finansovogo zabezpechennja [Methodological fundamentals of the study of state financing of the agrarian sector of the economy as part of its financial support]. *Biznes Inform* [Business Inform], (10), 224-229 (in Ukr.).
13. Verkhovna Rada of Ukraine (2004). *Pro derzhavnu pidtrymku silskogo gospodarstva Ukrainy* [About state support of agriculture of Ukraine] (Decree No. 1877-IV, June 24). URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/1877-15> (in Ukr.).
14. Mushenok, V. V. (2018). Udoskonalennja vidnosyn derzhavnoi finansovoi pidtrymky agrarnogo sektora ekonomiky [Improving the relations of state financial support to the agrarian sector of the economy]. *Mizhnarodnyj naukovyj zhurnal "Internauka". Serija: Jurydychni nauky* [International scientific magazine "InterScience". Series: Law Sciences], (2), 31-35 (in Ukr.).